

Mot.
1989/90
U501-502

Motion till riksdagen

1989/90:U501

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Säkerhetspolitik och integration i Europa

---

1. Utvecklingen i Europa

1.1. Nya säkerhetspolitiska perspektiv

Under många år präglades läget i Europa av stabil bipolaritet. Två maktblock, ledda av var sin supermakt och representerande var sin ideologi, stod mot varandra i en egenartad blandning av konfrontation och samexistens. Rustningsnivåerna var unika, kärnvapenarsenalerna blev allt större, det krig som hotade skulle kunna leda till kontinentens undergång. Samtidigt stämde insikten härom bägge sidor till återhållsamhet och försiktighet.

Det förekom upprepade ansatser till avspänning. Särskilt förra hälften av 1970-talet var en avspänningsperiod, på sin tid betraktad som en historisk vändpunkt. Det blev den inte; efter NATO:s s.k. dubbelbeslut i december 1979 och Sovjetunionens invasion av Afghanistan strax därefter började man allmänt tala om ett nytt kallt krig. Rivaliteten framstod ånyo som intensiv och riskerna som enorma. Likväl fortsatte i Europa den fredsperiod som efter hand börjat framstå som historiskt enastående – en fred till priset av risken för kärnvapenkrig och förtryck i Östeuropa.

I början av 1990 är denna situation radikalt förändrad. Ännu för något halvår sedan kunde den sedan 1985 förnyade avspänningen mellan öst och väst ses som blott och bart ett nytt försök av samma typ som tidigare, ehuru denna gång med större utsikter till framgång.

Vad vi bevittnat sedan dess är en upplösning av det sovjetiska väldet i Östeuropa och upplösningstendenser även inom själva Sovjetunionen. I land efter land har den sovjetstötta diktaturen störtats; i land efter land har en utveckling i riktning mot parlamentarisk demokrati av västerländsk typ inletts. Också inom Sovjetunionen finns sådana tendenser, särskilt i de baltiska länderna.

Att folken i Östeuropa till sist rest sig mot de diktaturregimer de påtvingats är inte överraskande. Det som har varit svårare att förutse är att detta skulle kunna ske utan ingripande från Sovjetunionens sida, ja, snarast på dess tillskyndan. Över huvud taget bedrev Sovjetunionen under senare delen av 1980-talet en politik av annat slag än tidigare och av annat slag än stormakter brukat bedriva.

Imperier har fallit förr. Man har sett en parallell mellan Sovjetunionens reträtt på 1980-talet och Storbritanniens på 1940-talet. Det finns en likhet; i bägge fallen blev saken ofrånkomlig på grund av den imperialistiska maktens försvagnig. Likväl är skillnaden slående: Storbritannien gav upp sitt imperium som en följd av ett världskrig, medan Sovjetunionen drar sig tillbaka från sitt i en värld som inte har upplevt ett storkrig på över fyrtio år. Sovjetunionens reträtt från Östeuropa är en märklig händelse.

Märklig är även ståndpunktsändringen i de militärpolitiska frågorna. INF-avtalet – Sovjetunionens godtagande av den av president Reagan lanserade s.k. nollösningen – var en framgång för nedrustningssträvandena, och det sovjetiska förslaget om femtioprocentiga nedskärningar av de strategiska kärnvapnen inledde ett nytt, löftesrikt kapitel i supermakternas kärnvapenkonkurrens.

Frågan är dock om inte det mest anmärkningsvärda är de ensidiga eller asymmetriska åtgärder som genomförts eller ställts i utsikt på sovjetisk sida. I december 1988 höll president Gorbatsjov ett tal i FN som får betraktas som historiskt; inte nog med att talet formade sig till en hyllning till FN, det innehöll också löften om icke betydelselösa, ensidiga styrkeminskningar i Europa. I förhandlingarna med NATO om konventionell nedrustning synes Sovjetunionen ha godtagit reduktioner som är starkt asymmetriska till dess nackdel. Sådant har stormakter inte brukat göra, allra minst Sovjetunionen.

I den sovjetiska politiken framträder en ny och från vår synpunkt mera realistisk och mindre hotfull syn på vari Sovjetunionens säkerhetspolitiska problem består. Om det imperialistiska hot som skulle kräva omfattande militära motåtgärder talas knappast längre. I stället framträder en medvetenhet om att Sovjetunionens egen militära kapacitet utgör ett hot mot andra. Den officiella doktrinen har undergått en motsvarande förändring. Under Bresjnev framhövdes den s.k. internationella klasskampen i sovjetiska uttalanden sida vid sida med, ja, som målet för avspänning och fredlig samexistens; under Gorbatsjov har den internationella klasskampen skjutits i bakgrunden, om den inte rentav har avblåsts.

Den förklaring som brukar ges till denna märkliga utveckling, och den är säkert riktig, är Sovjetunionens ekonomiska svaghetstillstånd. Med en ekonomi i kris blev det i längden omöjligt att hålla jämna steg med USA och att behålla kontrollen över Östeuropa. Att omläggningen av den sovjetiska politiken kom överraskande för många i väst torde till viss del ha berott på att den västliga bilden av den sovjetiska ekonomin var orealistiskt positiv.

Situationens verkliga innebörd framgår av det förhållandet att, enligt nyare västliga skattningar, de sovjetiska rustningsutgifterna utgör bortemot en fjärdedel av bruttonationalprodukten; hur stor denna siffra är framgår av att motsvarande siffra för USA under 1980-talet varit ca 6 % och för flertalet länder i Västeuropa 2–4 %. Den ekonomiska krisen sammanfaller dessutom med en ekologisk kris av oerhörda dimensioner.

Det har blivit nödvändigt för Sovjetunionen att inte bara omstrukturera det egna samhället utan att ge upp de imperialistiska strävandena, förmå USA till avtal om långtgående nedrustning och eftersträva en radikal ökning av det ekonomiska utbytet med de icke-socialistiska länderna.

1.2. Den inre marknaden tar form i Västeuropa

Inom EG pågår sedan mitten av 1980-talet arbetet med att förverkliga den inre marknaden. Denna skall vara genomförd vid utgången av 1992. Under fjolåret har nya framsteg gjorts i detta arbete. Man har också beslutat att ta första steget mot en monetär union och i år skall frågan om ytterligare steg i integrationen diskuteras vid en regeringskonferens.

I det sociala ramavtal som EG antog i december fastslås rätten till rörlighet, social trygghet, anställning och lön samt rätten att organisera sig, t.ex. fackligt. Likaså fastslås rätten till jämställdhet, information, medbestämmande och goda arbetsförhållanden och till skydd av barn, ungdomar, äldre och handikappade.

Syftet med ramavtalet kan sägas vara, att förmå de EG-stater som har den lägsta sociala skyddsnivån att successivt höja sina ambitioner. De avancerade staterna förblir oförhindrade att bibehålla och utveckla sin välfärdspolitik.

Under året som gått har också planerna på ett miljövårdsorgan för EG (EEA) tagit form. Dess experter och forskare skall bl.a. ha till uppgift att peka ut och analysera miljörisker. Europaparlamentets mening är att EEA därtill med egen beslutsrätt skall fungera som ett instrument för konkret förändringsarbete inom miljöområdet.

Tillväxten och investeringstakten inom EG har det gångna året varit god och inflationen förhållandevis låg. Arbetslösheten är på väg ner men ligger alltså närmare nio procent. Regionalpolitiken, som skall utgå från ett EG-perspektiv, har fått förstärkta anslag.

Viljan att bredda och stärka verksamhetsfältet för Gemenskapen är påtaglig inom flertalet EG-länder. Ledande EG-politiker har också uttalat att EG-parlamentet bör ges väsentligt utvidgade befogenheter parallellt med att den monetära unionen förverkligas.

1.3. Drömmen om ett demokratiskt Europa

Det finns idag möjligheter till en utveckling i Europa som inte minst från liberal synpunkt vore utomordentligt positiv – en utveckling i riktning mot ett Europa i dess helhet präglad av fred, frihet och demokrati. Centralt i denna vision är att demokratin stabiliseras i alla de östeuropeiska staterna, att även Sovjetunionen utvecklas i demokratisk riktning, att de baltiska länderna och andra sovjetiska delrepubliker vinner ökad självständighet och kanske nationellt oberoende, och att de fredliga förbindelserna mellan Europas alla länder mångfaldigas. I ett sådant Europa vore rimligen freds chanserna större än i något annat. Samtidigt skulle alla européer, inte bara de i väst, kunna leva som fria och självständiga medborgare.

Det har invänts, att även om utvecklingen skulle gå i en sådan riktning – i riktning mot vad som kan kallas det fria Europa – kunde man inte vara säker på att resultatet skulle bli en stabil fred. Tvärtom skulle traditionella motsättningar, vilka hållits i schack under det kalla kriget nu blomma upp. Paralleler har dragits med Europa före 1914. Vi har påmint om möjligheten att en lokal konflikt i det nya Europa skulle kunna utlösa en storkonflikt, liksom skottet i Sarajevo tände en världsbrand.

Denna parallell mellan det fria Europa och det Europa som fanns i början av 1900-talet är emellertid missvisande. Åtminstone tre skillnader finns.

För det första: i det fria Europa vore alla stater demokratier; historien visar att relationerna mellan demokratier är fredligare än andra mellanstatliga relationer.

För det andra: i det fria Europa skulle det mellan länderna förekomma tätare fredliga förbindelser av skilda slag och på skilda nivåer än någonsin tidigare; det finns skäl att anta, att även detta skulle medverka till en stabil fred.

För det tredje; i det fria Europa vore, med undantag endast av Ryssland, de europeiska stormakter som Sarajevo-krisen drog in i första världskriget sammanknutna med varandra i den europeiska gemenskapen – en företeelse utan tidigare motstycke.

Det stora som inträffat är, att visionen av det fria Europa inte längre kan karakteriseras som meningslöst drömmeri. Den hör idag till de utvecklingsmöjligheter vi har anledning räkna med. Att det fria Europa ligger inom räckhåll betyder emellertid inte att det är realiserat. Det har sagts ofta men förtjänar att upprepas: att förutsättningar finns för en positiv utveckling är inte detsamma som att denna utveckling skulle vara säkerställd och ännu mindre att den redan skulle ha ägt rum.

Tre utvecklingstendenser utgör förutsättningar för det fria Europa: avspänning, internationalisering och demokratisering.

- *Avspänning*: Under intryck av händelseutvecklingen i Östeuropa har det varit lätt att tappa ur sikte att det säkerhetspolitiska grundproblemet i världen kvarstår. Två militära supermakter står alltså mot varandra. Militärallianserna är inte upplösta. Mänsklighetens överlevnad är alltså avhängig, hur relationerna mellan Sovjetunionen och Förenta staterna utvecklas.
- *Internationalisering*: Det ingår i visionen av det fria Europa att relationerna mellan de europeiska staterna förtätats ekonomiskt, kulturellt och i andra fredliga hänseenden, alltså att den integration som äger rum i Väst-europa i väsentlig grad utsträcks till Östeuropa.
- *Demokratisering*: Själva grundvalen för det fria Europa vore det förhållandet att alla Europas länder, inte bara de i väst, blivit demokratiska.

Hur realistiska är dessa förhoppningar?

Att 1970-talets avspänningsförsök mellan Sovjetunionen och Förenta staterna misslyckades, berodde till stor del på Sovjetunionens fortsatta upprustning, dess offensiva agerande i tredje världen och dess fasthållande vid den ideologiska kampen som en huvudmålsättning för utrikespolitiken. Samtidigt fanns i inflytelsesrika amerikanska kretsar en tveksamhet mot att bygga upp ett nära och förtroendefullt samarbete med en stat som den sovjetiska. Idag är förutsättningarna andra.

Sovjetunionen försöker inte längre stärka sin militära ställning i förhållande till USA utan är tvärtom berett till asymmetriska styrkereduktioner. Konfrontationen i tredje världen har till väsentlig del ersatts med gemensam konfliktlösning. Den ideologiska kampen har förvisats till en undanskymd position. De förändringar som associeras med uttrycket glasnost gör Sovjet-

unionen till en mindre motbjudande samarbetspartner även för traditionellt sovjetisktiska grupper i väst. Det finns gynnsammare förutsättningar denna gång än förra gången för djupgående och stabil avspänning.

Emellertid hänger detta resonemang på att den nuvarande sovjetiska ledningen överlever. Här finns ett av osäkerhetsmomenten i dagens internationella läge. President Gorbatjov är, brukar man påpeka, mindre populär hemmavid än internationellt. Hans problem är, att de ekonomiska reformer som är nödvändiga på kort sikt kan göra ont värre för stora grupper. Därtill kommer de nationalistiska strävandena och motsättningarna i flera delrepubliker. Och ovanpå den ekonomiska och den konstitutionella krisen en miljökras utan motstycke.

Den sovjetiska regimens problem är sådana att det inte är helt lätt att tro på en lugn utveckling i riktning mot politiska reformer, ekonomisk omstrukturering och ökade fredliga förbindelser med väst. En möjlighet som knappast kan uteslutas är politiskt kaos, kanske följt av att den enda starka och välorganiserade faktorn i det sovjetiska samhället, militären, tar makten. Kaos eller militärdiktatur i landet med hälften av världens kärnvapen – det är inte någon lugnande tanke.

Det skulle kunna invändas, att den sovjetiska politiken mot väst i så hög grad bestäms av objektiva faktorer, framför allt ekonomins efterblivenhet och stillastående, att avspänningens framtidsmöjligheter inte längre är beroende av någon bestämd maktgrupp. Varje sovjetisk regim tvingas till samma politik, enligt denna tanke. Det kan ligga något i detta, men säker kan ingen vara.

Ju längre avspänningsprocessen hinner gå innan de avspänningsvänliga krafterna i Moskva förlorar makten, desto större är rimligtvis sannolikheten för att den avspänning som uppnåtts kan överleva en sovjetisk regimförändring. Men det går inte att bortse från risken att öst–västförhållandet skadas av politiska förändringar inom Sovjetunionen i sådan utsträckning att avspänningsprocessen ånyo kommer av sig.

Utvecklingen av de fredliga förbindelserna i Europa är inte heller självklar. Här kommer man rakt in i förhandlingsfrågorna mellan EG och det övriga Europa. Nya perspektiv har öppnat sig; det är oklart vilka de är och hur realistiska de är. Under alla förhållanden finns strukturella problem som måste lösas innan de östeuropeiska länderna kan integreras med dem i väst: bristen på fungerande marknader och det östeuropeiska näringslivets begränsade konkurrenskraft.

Ett tredje osäkerhetsmoment gäller demokratiseringen. Flertalet av Östeuropas länder saknar demokratiska traditioner och flertalet av dem brottas med ekonomiska problem som kommer att utsätta deras politiska system för stora påfrestningar. Att på kort tid etablera stabil demokrati under dessa förhållanden är inte lätt. Betingelserna varierar från land till land och man kan inte generalisera. Det går dock inte att utesluta, att Östeuropa år 2000 lika mycket kommer att påminna om Östeuropa på 1930-talet som om Väst-europa på 1980-talet.

Alternativet till en utveckling i riktning mot det fria Europa är knappast en återgång till det bipolära utan snarare tendenser i riktning mot ett Europa som kunde kallas "anarkistiskt" – ett Europa, i vilket de östeuropeiska län-

derna har frigjort sig från Sovjetunionen, men demokratin sitter osäkert i flera av dem; i vilket de fredliga relationerna mellan de östeuropeiska länderna inbördes och mellan dem och västländerna har utvecklats endast blygsamt; och i vilket det alltjämt råder betydande motsättningar mellan Sovjetunionen och västmakterna.

I detta slags Europa skulle de traditionella, nationella motsättningarna hållas i schack varken av bipolaritet och kärnvapenavskräckning eller av integration och demokrati. Risken för en omedelbar, total konfrontation vore mindre än i det bipolära Europa, men risken för lokala konflikter kunde visa sig vara väl så stor. Om det alltjämt rådde ett spänt förhållande mellan stormakterna, skulle man knappast kunna utesluta möjligheten av att en lokal konflikt utlöste ett händelseförlopp som slutade i ett storkrig. 1914 års scenario, orealistiskt både i det bipolära och i det fria Europa, vore en mera realistisk risk i det "anarkistiska".

Ytterligare utvecklingsmöjligheter finns. Det viktiga är, att samtidigt som möjligheter öppnats till en synnerligen positiv utveckling, är inte en mindre positiv utveckling utesluten. Läget har förbättrats på det sättet att det vi helst önskar inte längre är ett meningslöst drömmeri men inte så att detta är den enda framtiden man på allvar behöver räkna med.

Intresset från de östeuropeiska staterna inklusive Sovjetunionen att söka närmare samarbete med EG är nu stort. Förhandlingar pågår och flera avtal har redan slutits.

En särskild ställning i diskussionerna om ökat samarbete mellan Öst- och Västeuropa intar samtalen mellan Västtyskland och DDR. Frågan om förening mellan de tyska staterna har fått förnyad aktualitet. Förbundskansler Kohl har föreslagit en konfederation mellan dem.

Nyligen framförde president Mitterrand förslag om en konfederation, som skulle omfatta EG- och EFTA-länderna samt öststaterna.

Ett utbyggt ekonomiskt och kulturellt samarbete mellan öst och väst är ett viktigt led i arbetet för fred och avspänning. Värdet av EG som fredsbevarande faktor i Västeuropa kan knappast överskattas. På motsvarande sätt kan ett utbyggt samarbete med fria och demokratiska nationer i Östeuropa föra in Europa i en ny era av fredlig samexistens mellan folk och nationer.

Det bör understrykas, att en fördjupad integration inom EG och mellan EG och länderna i EFTA inte står i motsats till strävandena att vidga och utveckla samarbetet också med länderna i Östeuropa. Snarare förhåller det sig tvärtom. Ett välutvecklat och väl samarbetande Västeuropa kan som föredöme, med råd, ekonomisk hjälp, krediter och en öppen marknad, ge länderna i öst goda förutsättningar att utvecklas och efter hand inlemmas i den demokratiska och pluralistiska gemenskapen i väst. Det torde också vara vad flertalet östeuropeer i dag hoppas på.

2. Sverige i Europa

2.1. Säkerhetspolitiska utgångspunkter

Sveriges säkerhetspolitik syftar till att bevara landets oberoende. Vårt säkerhetspolitiska mål bör därför vara att i alla lägen och i former som vi själva

väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt att i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Sveriges neutralitetspolitik innebär alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Politiken syftar till att hålla vårt land utanför militära konflikter i vår omvärld. Vi har själva valt vår neutralitetspolitik. Den är inte grundad i några internationella eller folkrättsliga lagar. Det är således vi själva som bestämmer dess innebörd. Det kräver emellertid att den politik vi för måste bevara vår omvärlds förtroende för såväl vår vilja som vår förmåga att upprätthålla neutraliteten.

Vi måste genom vårt utrikespolitiska agerande kontinuerligt bygga upp ett långsiktigt förtroende hos omvärlden för vår vilja och förmåga att slå vakt om neutralitetspolitiken. I det syftet måste vi också ha ett starkt försvar.

1987 års försvarsbeslut syftade till förstärkningar på flera viktiga områden inom totalförsvaret, bl.a. sjukvården i krig, kapaciteten för bekämpning av överskeppningsföretag mot vårt land, luftförsvaret och försvaret av övre Norrland.

Inriktningen i 1987 års försvarsbeslut bör trots de ekonomiska problem som har drabbat försvaret ligga fast. Så sent som våren 1989 föreslog folkpartiet i riksdagen att försvaret skulle tillföras resurser i syfte att fullfölja intentionerna i försvarsbeslutet. Detta avvisades av riksdagsmajoriteten. Nu pågår en ny försvarsutredning med sikte på ett försvarsbeslut våren 1991. I avvaktnen därpå avstår vi från att nu framlägga något förslag angående försvaret.

2.2. Ingen värderingsmässig neutralitet

Vår neutralitetspolitik innebär inte någon värderingsmässig neutralitet. Det är vår strävan att slå vakt om demokrati och mänskliga fri- och rättigheter. Vi är i detta avseende en integrerad del av västerländsk kultur grundad på kristen och humanistisk människosyn.

Svensk säkerhetspolitik har sedan lång tid en mera aktiv, eller utåtriktad, ambition: att verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling över huvud.

Från svensk synpunkt är det sålunda viktigt att värna om folkrättens principer och stärka Förenta Nationerna. Att vinna allmän internationell respekt för att konflikter skall lösas med fredliga medel är ett bidrag till mänsklighetens överlevnad. Det är betydelsefullt att Sverige även fortsättningsvis aktivt arbetar för att öka respekten för FN och för att stärka dess fredsbevarande roll och möjligheter.

Sverige bör verka för att ge FN en ökad roll i skilda sammanhang, t.ex. då det gäller att övervaka efterlevnaden av konventioner och åtaganden på nedrustningsområdet och i biläggandet av regionala konflikter. På flera sätt har utvecklingen härvidlag gått i rätt riktning under de senaste åren. Glädjande är inte minst den nya syn på FN som framträtt på sovjetiskt håll.

Vårt traditionella, välmotiverade engagemang i globala frågor får emellertid inte undanskymma våra möjligheter att medverka till en positiv utveck-

ling i Europa. Det viktigaste bidrag Sverige kan lämna till den europeiska freden och säkerheten är alltså att med en alliansfri politik byggd på ett tillräckligt starkt försvar medverka till att stabiliteten bevaras i vår del av världen. Sverige har även, tillsammans med andra s.k. NN-länder, kunnat spela en konstruktiv roll i ESK-processen. Den senaste tidens utveckling i Östeuropa ställer oss emellertid inför nya utmaningar.

Mot. 1989/90
U501

2.3. Ökat samarbete med Östeuropa

Det socialistiska förtrycket, planhushållningen och monopolet på information har i Östeuropa lett till ett ekonomiskt, socialt och miljömässigt haveri. Vanliga människors vilja att arbeta och förbättra sina arbetsresultat har urholkats. Koncentrationen av makt i händerna på ett fåtal har resulterat i en korrruption och en utsugning av osannolika mått. För varje år som gått har det socialistiska Östeuropa i praktiskt taget alla avseenden halkat allt längre efter Väst.

Östeuropéerna har varit berövade demokratiska instrument som en fri press och fria ideella, fackliga och politiska organisationer. De har inte genom sitt eget konsumtionsval kunnat påverka tillgången och priset på nödvändiga varor. Endast undantagsvis, och då i starkt begränsad omfattning, har de fått etablera sig som egna företagare.

Trots detta har det, när portarna till friheten öppnats, visat sig att många östeuropéer har klara uppfattningar om sin demokratiska politiska hemvist och är angelägna om att få till stånd de instrument som behövs för en pluralistisk politisk och ekonomisk samhällsordning. Som ett led i denna strävan kan man se de kontakter som tagits med Europarådets parlamentariska församling. Under 1989 har också Sovjet, Ungern, Jugoslavien och Polen beviljats permanent gäststatus i rådet. Efter inbjudan deltar de fyra ländernas representanter i rådets kommittésammanträde.

Det vore oförsvarligt om inte Sverige – i minst samma utsträckning som andra jämförbara länder i väst – i handling visade en genuin vilja att stödja den nu inledda omdaning av Östeuropa. Det handlar om att visa hur politiska partier och fria organisationer och media fungerar inom ett öppet, pluralistiskt samhälle och om att överföra ekonomiskt, tekniskt och juridiskt kunnande. Till detta kommer investeringar i bl.a. infrastruktur, maskiner och miljöutrustning.

Det är viktigt att det svenska intresset för Östeuropa snabbt utmynnar i konkreta stödinsatser framför allt för en demokratisk samhällsutveckling, för uppbyggnad av en fungerande marknadsekonomi och för åtgärder mot miljöförstöringen. En rad förslag på detta område redovisas i andra motioner från folkpartiet.

Som exempel på angelägna insatser kan följande nämnas. Uppbyggnad av demokratiska partier, folkrörelser och fria massmedia bör stödjas. En fond som ger bidrag till folkrörelsers kontakter och kulturellt utbyte bör skapas. Journalistutbyte och uppbyggande av bibliotek är exempel på verksamheter som bör få stöd. Stipendier som gör det möjligt för östeuropéer att studera och forska i Sverige bör införas. Svenska forskare bör också kunna få stipendier för arbete i Baltikum.

Sverige kan bidra bl.a. med stöd till miljökonsulttjänster och investeringar i miljöteknik. Wisla-projektet, som folkpartiet tog upp redan förra året, bör få ett utökat stöd. Vidare bör svenska myndigheter i ökad utsträckning samarbeta med sina östeuropeiska motsvarigheter vad gäller bl.a. miljöutbildning, och naturvårdsverket få ökade anslag till svenska miljöorganisationers utlandsarbete.

De flesta länder i Östeuropa är nu i full färd med att införa marknadsekonomier. En fungerande marknad förutsätter en högt utvecklad lagstiftning omfattande köp- och avtalsrätt, konkurrensrätt, konsumenträtt, rätten att bedriva börsverksamhet, patenträtt, bolagsrätt m.m. samt därtill myndigheter och domstolar med kompetens att se till att företag och enskilda får den rätt som tillkommer dem enligt lag.

En övergång från en mångårig socialistisk planekonomi till marknadsekonomi är bl.a. därför en komplicerad process. Den kan påskyndas om företagsledare, marknadsförare, jurister och lagstiftare ges goda möjligheter att sätta sig in i hur västeuropeiska marknadsekonomier fungerar. Även svenska erfarenheter och kunskaper har här ett värde. Att förmedla dessa bör därför vara en viktig del i den svenska hjälpen till Östeuropa.

Den miljard regeringen utlovat som hjälp till Östeuropa under en treårsperiod kan snabbt visa sig otillräcklig. Riksdagen bör därför ge regeringen till känna att ramen för biståndet till Östeuropa bör höjas när behovet av ytterligare medel preciserats.

Riksdagen bör inte godkänna att stödet finansieras inom ramen för 1%-målet för u-bistånd. Det är inte genom att beröva de allra fattigaste den hjälp som Sverige lovat dem som vi skall skapa utrymme för en insats för dem i Europa som nu är på väg att undslippa socialismens gissel!

EG-kommissionen har fått OECD-ländernas uppdrag att samordna hjälpsinsatserna till Östeuropa. Sverige deltar i den verksamheten. Det är väsentligt att så sker och att den samlade hjälpen samordnas effektivt.

2.4. Sverige och den inre marknaden

När EG bestämde sig för att upprätta den inre marknaden och fick fart på arbetet var det konsekvent av EFTA-länderna att hänga på och söka finna en samarbetsform som gav också dem den inre marknads fördelar. För att det skall bli möjligt förutsätter det givetvis reciprocitet från Sveriges och andra EFTA-länders sida.

Det är en väsentlig uppgift för det svenska samhället – och inte minst för regeringen – att hos våra samarbetspartner i EG skapa en verklighetstrogen bild av Sverige som en aktiv och engagerad partner i det europeiska integrationsarbetet. Regeringen bör klargöra att Sveriges mål är att så långt vår alliansfria säkerhetspolitik tillåter på ett med medlemsländerna likvärdigt sätt delta i integrationen.

Sverige bör så snart tillfälle erbjuds söka medlemskap i miljövårdsorganet EEA och i europeiska monetära systemet (EMS).

Riksdagen har angivit som mål för de nu pågående förhandlingarna och kontakterna med EG att de om möjligt skall leda till samma fördelar och åtaganden för medborgare, institutioner och företag i Sverige som kommer

att gälla i EG när vitbokens intentioner förverkligats. Liksom syftet hittills varit att minska handelshindren i Europa, måste syftet nu vara att avskaffa hindren för människors, varors, tjänsters och kapitalströmmars rörlighet, hette det i betänkandet.

Riksdagen fastslog vidare att förhandlingarna med EG skulle vara förutsättningslösa. Avsikten borde vara att bredda och fördjupa samarbetet med EG på varje område så långt detta är förenligt med neutralitetspolitiken. Inget område borde vara undantaget från förhandlingar.

Vidare konstaterade riksdagen att svenskt medlemskap inte är ett mål för de diskussioner med EG som nu förestår.

I december förra året gav EG:s stats- och regeringschefer (det s.k. Europeiska rådet) vid möte i Strasbourg klartecken till förhandlingar mellan EG-kommissionen och länderna i EFTA om upprättande av en europeisk ekonomisk sfär (EES).

Det är mycket positivt att EG nu förklarat sig beredd att förhandla med EFTA om ett avtal som, med några viktiga undantag, skulle ge våra medborgare, institutioner och företag samma frihet som EG:s motsvarigheter inom en europeisk ekonomisk sfär omfattande alla de 18 länderna inom EG-EFTA. Möjligheten att nå ett sådant avtal får inte försittas.

Utgångspunkten för EG i EES-förhandlingarna är den nu gällande EG-rätten. Syftet är att genom EFTA-ländernas anslutning till denna rätt uppnå fri rörlighet för människor, varor, tjänster och kapital. EG-rätten är i detta sammanhang inte förhandlingsbar. Vad som kan uppnås i förhandlingarna är beslut om övergångsbestämmelser och om eventuella permanenta undantag från reglerna i de fall sådana undantag är grundade på "fundamentala intressen".

I förhandlingar bör Sverige, enligt vår uppfattning, och i överensstämmelse med riksdagens beslut, eftersträva att avtalet blir så omfattande som möjligt. Det finns skäl utgå från att EG godtar krav, vars syfte är att bevara en hög nivå till skydd för människors hälsa och säkerhet. Eftersom EG ofta upprätthåller en minst lika hög skyddsnivå som EFTA-länderna skulle den undantagslistan inte behöva bli särskilt omfattande.

Om de mål som riksdagen ställt upp för förhandlingarna med EG uppnås, kan vi notera att svenska medborgare, institutioner och företag får större rörelsefrihet inom hela Västeuropa än vad de idag har inom Norden. Inom en europeisk ram kan således mycket av det komma att förverkligas som vi strävar mot och i långa stycken uppnått i det nordiska samarbetet.

Den svåraste frågan i förhandlingarna mellan EFTA och EG ser ut att bli formerna för ett gemensamt beslutsfattande. Det är ytterligt angeläget att Sverige och andra EFTA-länder får ett reellt inflytande över beslut inom EES som i framtiden påverkar regelsystemet i vårt land.

Nu har förhandlingarna med EG gått in i ett avgörande skede. Riksdagen har preciserat regeringens mandat för dessa förhandlingar. Under förhandlingarna ankommer det på regeringen att måna om nära kontakter med riksdagspartierna i syfte att brett förankra de ställningstaganden som fortlöpande görs. Organen för dessa kontakter är främst i riksdagens utrikesutskott, utrikesnämnden och EFTA-delegationen.

2.5. Sverige inför drömmen om ett fritt Europa

Mot. 1989/90
U501

Ett litet neutralt och alliansfritt land som Sverige kan och bör ligga vid frontlinjen, när det gäller arbetet för ömsesidig nedrustning, mänskliga rättigheter och demokratistödjande åtgärder. Efter måttet av vår förmåga skall vi vara en pådrivande kraft i detta arbete. Sverige har genom åren byggt upp en avsevärd trovärdighet som hävdare av folkrättens principer om självbestämmande och fredlig konfliktlösning, liksom för radikalt ökad resursöverföring från i-länder till u-länder. Vi har varit och är en av FN-systemets främsta tillskyndare.

Denna politik är ideologiskt motiverad, men den är också uttryck för realpolitik. En värld, där människor lever i fred, har sin frihet och får äta sig mätta blir en säkrare värld också för oss. Arbetet för folkrätt, nedrustning och bistånd är därför viktiga element i svensk utrikespolitik. Här kan och bör den svenska profilen vara hög.

På samma sätt kan vi inte hantera säkerhetspolitiska frågor. Som ett litet neutralt och alliansfritt land kan vi inte ligga i täten, när det gäller att snabbt revidera grundläggande säkerhetspolitiska doktriner. Härvidlag inbjuder alliansfriheten och neutraliteten till försiktighet. Det är först när förhoppningar och möjligheter till avspänning och nedrustning har materialiserats, som vi kan ändra vårt utrikespolitiska agerande utan att det behöver missförstås. På många områden kan man med fördel bedriva försöksverksamhet. Dit hör inte säkerhetspolitiken.

Den utveckling som inletts mellan supermakterna och i Östeuropa kan så småningom förändra de grundläggande förutsättningarna för svensk säkerhetspolitik, framför allt på det sättet att säkerhetspolitiska överväganden kan tillåtas bli mindre betydelsefulla än idag. Om utvecklingen blir lyckosam, kommer en mindre andel av våra resurser än idag att behöva avsättas för försvarsändamål och mindre vikt att behöva tillmätas de säkerhetspolitiska aspekterna av frågan om vårt förhållande till EG. Säkerhetspolitik innebär uppoffringar; ju mindre hotad freden och säkerheten är, desto mindre anledning att göra dessa uppoffringar.

Det är emellertid inte säkert, att det som ovan kallats det fria Europa blir verklighet. En annan möjlighet är ett Europa, där freden och säkerheten förblir hotade, ehuru hoten delvis är annorlunda än idag.

Det är väsentligt att grundligt och självständigt analysera de nya utvecklingsmöjligheterna och deras innebörd för Sverige. Så mycket kan dock sägas utan fördjupad analys, att det som hittills inträffat i öst-västförhållandet och i Europa inte är tillräckligt för att motivera en förändring av den svenska säkerhetspolitikens grundlinjer. Såväl neutralitetspolitiken som försvarspolitiken är långsiktiga. De kan inte grundas på dagsaktualiteter. Endast om det finns skäl för antagandet att den hittills förda politiken är varaktigt onödig på grund av ett förbättrat internationellt läge kan en förändring vara aktuell. I ett läge där osäkerhetsmomenten är så stora som idag är det angeläget med förutsättningslös analys men inte befogat att ändra politik.

Det är främst två frågeställningar i den hittills förda säkerhetspolitiken som aktualiserats under intryck av förändringarna i Europa. Den ena gäller det militära försvaret; det har ifrågasatts om inte det nya läget i Europa ger utrymme för lägre försvarsutgifter än vad som eljest varit nödvändigt.

I fjolårets motion om säkerhetspolitik och nedrustning, hävdade folkpartiet, att även om risken för ett stormaktskrig troligtvis minskat, hade Nordens och därmed Sveriges läge blivit mera utsatt. Som skäl härför angavs Kola-basernas betydelse som hemmabas för en stor del av Sovjetunionens strategiska, kärnvapenbestyckade ubåtar och som utgångspunkt för Sovjetiska försök att avskära NATO:s förbindelser över Atlanten. Dessa sovjetiska hot hade lett till amerikanska motåtgärder, särskilt på det marina området.

Kryssningsmissilerna och riskerna för militärt låsta lägen i Centraleuropa utgjorde ytterligare faktorer som gjorde det nordiska området strategiskt betydelsefullt. Aktuella nedrustningsåtgärder skulle inte beröra vår del av Europa. Tvärtom fanns en risk för att avspänning och rustningsminskningar i Centraleuropa skulle förskjuta stormaktskonfrontationens tyngdpunkt till Nordeuropa, Östersjöns och det svenska territoriets betydelse i sammanhanget påpekades, och ubåtskränkningarna sattes in i detta sammanhang. Det framhölls särskilt, att det mycket allvarligt skulle skada vår säkerhet om endera sidan fick ett dominerande inflytande i det nordiska området.

Trots allt som hänt i Europa det senaste året står sig denna beskrivning alltjämt. Nordens säkerhetspolitiska problem är knutet till det globala supermaktsförhållandet och inte endast till problemen på den europeiska kontinenten. Även om en avspänning mellan USA och Sovjetunionen har inletts, och även om förutsättningarna för att den skall bli stabil är förhållandevis goda, är detta något annat än att freden och nedrustningen redan skulle vara ett faktum. Inte ens så omfattande nedskärningar av de strategiska kärnvapnen, som har diskuterats de senaste åren skulle beröva Norden dess strategiska betydelse.

En stormaktskonflikt ter sig i dagsläget synnerligen osannolik, men detta är inte något tillräckligt skäl för en långsiktig förändring av försvarspolitiken. Det kan inte uteslutas att utvecklingen i världen blir så positiv att en sådan förändring så småningom blir motiverad. Men på förhoppningar kan försvarspolitiken inte bygga.

Den andra frågeställningen som rör säkerhetspolitiken, och som händelserna i Europa har aktualiserat, gäller synen på förhållandet mellan neutralitetspolitiken och Sveriges relationer till EG. Om Warszawapaktens länder upprättar nära förbindelser med EG och avspänningen mellan militärallianserna blir bestående ändras förutsättningarna för Sveriges säkerhetspolitiska överväganden.

Det vore till gagn för svenska medborgare och för den europeiska integrationen i stort, om också alliansfria länder som Sverige kunde bli medlemmar i den europeiska gemenskapen med bibehållen självständighet i avgöranden som rör säkerhetspolitiken. Infrias våra förhoppningar beträffande utvecklingen i Östeuropa och i relationerna mellan öst och väst har viktiga steg tagits inom vad som kallats gemensam säkerhet. Det skulle i sin tur väsentligt öka förutsättningarna för Sverige att inträda som fullvärdig medlem i EG.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i mo-

tionen anförts beträffande svensk säkerhetspolitik i ett förändrat Europa,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av samarbetet och biståndet till Östeuropa,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att klargöra Sveriges vilja att så långt vårt säkerhetspolitiska oberoende tillåter delta i det europeiska samarbetet på ett med medlemsländer likvärdigt sätt.

Mot. 1989/90
U501

Stockholm den 12 januari 1990

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Daniel Tarschys (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Håkan Holmberg (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)

Hadar Cars (fp)

Maria Leissner (fp)